

**PAWILON
POLSKI
W WENECJI**

Natalia Grabowska, Agnieszka Beaupré-Wardyńska,
Hanna Raniszewska, Michał Sikorski

Fragment dokumentacji złożonej do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 19 Międzynarodowej Wystawie Architektury
w Wenecji w 2025 r.

WSTĘP

W rozmowie z Barbarą Kalabińską w 1980 roku polska architektka i profesorka Helena Syrkus powiedziała: „Marzę o architekturze rozwijającej, a nie niweczącej radość życia. O architekturze przyjaznej ludziom, nierozzerwalnie związanej z krajobrazem”. Myśląc o architekturze, która łączy ludzi z naturą i między sobą, przyjrzelśmy się bliżej konstrukcjom, które zawierają w sobie te wartości i zadaliśmy sobie pytanie: jak można projektować, planować i budować miasta i wsie w sposób kierowany przez naturę i korzystny dla zamieszkujących je ludzi? Badając wspólne potrzeby środowisk miejskich oraz problemy aglomeracji, skupiliśmy naszą uwagę na budynkach, które przyczyniają się do czystszej powietrza, potrafią naturalnie ochładzać podczas upałów i oferują przestrzeń publiczną umożliwiającą wspólne doświadczanie. Być może jedna z materializacji marzenia Syrkus ma miejsce dzisiaj poprzez nagłe odrodzenie wielowiekowej typologii budownictwa – tężni.

Polska jest krajem z największą ilością tężni. Połowa z nich powstała w ciągu ostatnich dwóch dekad. Zaobserwowany przez nas wzrost ich popularności i fascynacja ich materialnością oraz właściwościami doprowadziła nas do zadania sobie ogólnych pytań dotyczących celu i przyszłości architektury – w jaki sposób możemy wprowadzać innowacje ucząc się na metodach budowlanych *low-tech*; jak tworzyć przestrzenie dla dobrego samopoczucia; jak możemy współpracować z naturą przy projektowaniu możliwie pasywnych rozwiązań? Poprzez dokładną analizę zrealizowanych tężni, zastanawiamy się nad warunkami życia i zachowaniami, które budynki mogą tworzyć, oraz nad zdolnością architektury do tworzenia „zdrowych” przestrzeni i umożliwienia nowych świeckich rytuałów.

KLUCZOWE ODNIESIENIA I KONTEKST**OD FUNKCJI PRODUKCYJNEJ DO REKREACYJNEJ**

Pierwsze tężnie budowano w Polsce już na przełomie III i IV wieku w celu umożliwienia produkcji soli w miejscach o silnie zmineralizowanych wodach gruntowych. W ciągu następnego stulecia tężnie przybierały różne rozmiary i formy: owalnej areny (Konstancin-Jeziorna, Polska), pałacu (Bad Reichenhall, Niemcy) lub ściany z podpierającymi je konstrukcjami z drewnianych belek (Bad Dürkheimer w Niemczech lub Ciechocinek w Polsce, gdzie tężnia ma ponad 15 metrów wysokości i prawie 2 kilometry długości). Typologia tych budynków opiera się nie tylko na formie czy proporcjach, ale przede wszystkim na materiałach – tężnie zawsze są zbudowane z drewnianej ramy wypełnionej gałązkami tarniny lub, rzadziej, brzozy. Woda mineralna pompowana jest na szczyt konstrukcji i spływa po gałęziach – część wody po odparowaniu pozostawia skoncentrowaną solankę, z której pozyskuje się sól.

Kiedy ta metoda produkcji soli stała się mniej powszechna, tężnie zmieniły swoją pierwotną funkcję z wytwórczej na rytualną. W XIX wieku zaczęto cenić je ze względu na ich właściwości regeneracyjne i lecznicze i wiele z tych już istniejących zmieniło swoją funkcję. Nowe tężnie zaczęły być również budowane z myślą o ich rekreacyjnym zastosowaniu, głównie w Polsce i Niemczech, często w pobliżu sanatoriów. W ostatnich latach w polskich miastach zaczęły pojawiać się mniejsze wersje tężni, które oferują mieszkańcom obietnicę antidotum na silnie zanieczyszczone powietrze i miejsce do odpoczynku. W wielu miejscach w Polsce instaluje się także tężnie wewnętrzne – w ośrodkach rekreacyjnych, ale i w prywatnych domach.

INNY TYP ARCHITEKTURY PUBLICZNEJ

Woda spływająca po gałęziach, wystawiona na działanie słońca i wiatru, paruje i zamienia się w bogaty w minerały aerozol, który tworzy mikroklimat wokół tężni. Uważa się, że wdychanie tego aerozolu nawilża drogi oddechowe, pobudza układ odpornościowy, rozluźnia napięcia mięśniowe i nerwowe oraz pozytywnie wpływa na nasz nastrój. Konstrukcje te nie wymagają od swoich użytkowników niczego poza oddychaniem – odwiedzający odpoczywają na zaprojektowanych lub przypadkowych ławkach, spacerują i gromadzą się wokół grzybka inhalacyjnego rozpylającego aerozol. Już sam fakt przebywania w pobliżu

tężni zapewnia wielozmysłowe doświadczanie architektury i rzekomo korzystnie wpływa na nasze zdrowie.

Chociaż zbawienny wpływ tężni nie został udowodniony naukowo, to jednak powietrze wokół nich jest chłodniejsze, jego jakość znacznie lepsza, a popularność tężni niezmiennie rośnie. Zapotrzebowanie na budowę coraz większej ich ilości i finansowania pochodzące często z budżetów partycypacyjnych, ujawniają potrzebę bliskości z naturą, poczucia wspólnoty i pielęgnowania świeckiego rytuału. Zawierają także element wiary w architekturę jako działanie publiczne, które ma potencjał i misję uzdrawiania.

GLÓWNE ZAŁOŻENIA PROJEKTU

Koncentrując się na tężniach projekt „W Warunkach Czułości” wybiega poza studium historii ich form, materialności, funkcjonowania i użytkowania. Ma na celu przybliżenie myślenia o architekturze i urbanistyce jako mających społeczny potencjał uzdrawiania lub krzywdzenia. Pytamy jak mogłyby wyglądać miasta i zmieniać się społeczeństwa, w których szpitale, urzędy, więzienia, szkoły, mieszkania komunalne, jak również place, skwery i parki były tworzone z myślą dbania o ludzi, którzy spędzają w tych miejscach najwięcej czasu? Jak zorganizowane byłyby miasta nastawione na projektowanie przestrzeni pełnych czułości i zwiększających radość życia? Jak wyglądałyby podstawowe składniki przestrzeni publicznej gdyby były projektowane z materiałów o możliwie najmniejszym śladzie węglowym? A gdyby to były materiały używane w obiegu wtórnym? Jakie zachowania i relacje mogłyby się wytworzyć w takich środowiskach?

Same w sobie, tężnie nie rozwiązują współczesnych problemów budownictwa i zagospodarowania przestrzeni. Budowanie odizolowanych konstrukcji, które mają poprawiać jakość powietrza i wpływać pozytywnie na zdrowie człowieka, niweluje się w momencie, gdy większość czasu spędzamy we wnętrzach, w zanieczyszczonym środowisku i przestrzeniach, które o nas nie dbają. Tworzenie utopijnych enklaw nie jest odpowiedzią na współczesne problemy urbanistyczne, jednak popularność tężni wskazuje na pragnienie mieszkańców miast i miasteczek związane z dostępem do zdrowego środowiska, na potrzebę pielęgnowania rytuałów i bliskiej relacji z dbającą o nas architekturą.

Tężnie, imitując nadmorskie warunki, stają się narzędziem umożliwiającym nam dążenie do odległego, nieosiągalnego na co dzień w miejskich warunkach środowiska, pokazując jednocześnie nasze pragnienie świeżego powietrza i zdrowego otoczenia. Carlo Ratti, w swoim oświadczeniu pyta: „Biomimikra przypomina nam, że najlepsze projekty to te, które ewoluowały przez tysiące lat. Czy kiedykolwiek będziemy w stanie zaprojektować budynek inteligentny jak drzewo?”. Nasz projekt proponuje zwrócenie się w stronę natury, potrzeby wspólnoty i rytuału w celu znalezienia nowej definicji innowacyjnych rozwiązań w architekturze. Wybór materiałów pochodzenia naturalnego i technik montażu *low-tech*, dbałość o dobrostan użytkowników i opieka jako priorytet – oto zawarte w zamyśle tężni drogowskazy dla architektury przyszłości. Aby projektować w sposób zrównoważony, musimy myśleć o architekturze jako o opiece – czułym, bezinteresownym i hojnym, który może nas wspierać, gdy jesteśmy bezbronni, złagodzić nasze napięcia i zapewnić przestrzeń do budowania więzi. Architektura poprzez formy, materiały i funkcje powinna być wyrazem troski – wrażliwości na otoczenie, przyrodę, historię i ludzi.

Koncentrując się na opiece, możliwościach adaptacji i ponownym wykorzystaniu budynków, projekt poszukuje nowej definicji innowacji. Pokazuje że wiekowe typologie mogą generować nowoczesną architekturę oraz że funkcjonalność danej formy może być zmienna w czasie. Myśląc o tym, jak architektura nie tylko odzwierciedla, ale także kształtuje naszą kulturę, naszym celem jest pokazanie wyjątkowych właściwości materialnych, efemerycznych, magicznych i opiekuńczych, jakie uosabiają tężnie, a także zbadanie potencjału ich założeń względem kształtowania przestrzeni publicznej i budownictwa.

05510

EXHIBITION CONCEPT

INTRODUCTION

In a conversation with Barbara Kalabińska in 1980, the Polish architect and professor Helena Syrkus said 'I dream of architecture that has the capacity to expand one's life, rather than to destroy the joys of life. I dream of architecture that is kind to people – inextricably connected to the landscape.'

Thinking about architecture that connects humans with nature and one another, we have looked closely at buildings that follow these principles and asked how to design, plan and build cities and villages in a way that is led by nature and benefits the people who inhabit these spaces. Examining the common needs of urban environments and issues that agglomerations share, we focused our attention on buildings that contribute to cleaner air, have a naturally cooling effect and offer a public space for a shared experience. Perhaps the materialisation of Syrkus' dream is already happening today in one form, with a sudden revival of a centuries-old building typology – graduation towers.

Poland is the country with the largest number of graduation towers. Half of them were built in the last two decades. Their increase in popularity that we observed and our fascination with their materiality, feeds into larger questions about the purpose and future of architecture: how can we innovate through learning from low-tech building methods; how can we create spaces for well-being and secular rituals; how can we work together with nature when designing a built environment? Through a close study of these structures, we reflect on the living conditions and behaviours that buildings can orchestrate and the ability of architecture to create 'healthy' spaces and enable new secular rituals.

KEY REFERENCES AND CONTEXT

FROM PRODUCTION TO RECREATIONAL FUNCTION

The first graduation towers, also known as thorn houses, were built in Poland in the late third century to enable salt production in places with highly mineralised groundwaters. Over the following centuries, thorn houses have taken many forms and scales – sometimes recalling circular or oval arenas (Konstancin-Jeziorna, Poland), palaces (Bad Reichenhall, Germany), or straight lines with supporting wooden beam structures (Bad Dürkheimer, Germany or Ciechocinek, Poland, which is over 15 metres high and just under of 2km long). The typology of these buildings is based not only on the form or set of proportions, but most importantly on the materials from which they are built – they are always constructed with a timber wall-like frame filled with blackthorn or, less frequently, birch-tree branches. The highly mineral groundwater is pumped to the top of the structure and trickles through the branches. As some of the water evaporates in the process, it leaves a concentrated brine, from which salt is extracted.

Once this method of salt production became less common, the function of these structures shifted from their original product-generating role to a ritualistic one. Thorn houses began to be valued for their healing and restorative qualities in the nineteenth century and many existing ones were adapted to serve this new function. New structures were also built for this purpose predominantly in Poland and Germany, frequently close to sanatoriums. In recent years, some smaller versions of thorn houses have started to appear in towns and cities throughout Poland, offering the inhabitants a promise of an antidote to the highly polluted air and a place to rest. Indoor thorn houses have begun to be a popular feature too in recent years – installed in private homes as well as in recreational centres.

A DIFFERENT TYPE OF PUBLIC ARCHITECTURE

As water trickles down the branches and is exposed to sun and wind, it evaporates and emits a mineral-rich aerosol, which creates a unique microclimate. The inhalation of this aerosol is believed to nourish the respiratory tract with minerals, stimulate the immune system, release muscle and nerve tensions and have a positive effect on our mood. These buildings don't require anything from their visitors but to breathe – reclining on built-in benches, gathering around an aerosol-emitting stand, or walking around the structure. The simple fact of existing in its vicinity offers a multi-sensory experience and is seemingly beneficial for one's wellbeing.

While the health benefits of thorn houses are not scientifically proven, the air around them is known to be cooler and its quality better. Despite this lack of scientific evidence, thorn houses remain very popular and are routinely attended by people of all ages. Their steady popularity and the demand for more of them to be built, frequently from participatory budgets, reveals the human longing for nature, a need to belong, gather and maintain a secular ritual. It also contains an element of faith in architecture as a discipline that has a potential and mission to heal.

CONCEPT

Focusing on thorn houses, this project *In Terms of Tenderness* goes beyond the study of the history of forms, materiality, function and use of these structures to introduce the notion that architecture and urban planning has the potential to heal or harm. We ask what cities would look like and how societies would change if hospitals, councils, prisons, schools, council housing, as well as squares and parks were created to take care of the people who spend the most time there. How would cities be organised if those responsible for creating architecture designed spaces full of tenderness and capable of enhancing the joys of life? What would the basic components of public space look like if they were designed from materials with the lowest possible carbon footprint? What behaviours and relationships could develop in such environments?

Creating utopian enclaves such as thorn houses and the areas around them is not a solution to contemporary problems of construction and urban planning, since the benefits of building isolated structures that are supposed to improve air quality and have a positive impact on human health are eliminated when we spend most of our time indoors, in a polluted environment and spaces that don't take care of us. However, their popularity illustrates the desire of the inhabitants of cities and towns for access to a healthy environment, the need to cultivate rituals and to develop an intimate relationship with caring architecture.

Through the way they operate, thorn houses imitate seaside-like conditions of fresh air and a healthy atmosphere, aspiring to recreate what is in most urban conditions a distant and unattainable environment. Referring to Carlo Ratti's statement, in which the curator writes: 'Biomimicry reminds us that the best designs are the ones that have evolved over thousands of years. Will we ever be able to design a building as smart as a tree?', our project proposes turning to nature, and emphasises the need for community and ritual in order to find a new definition of innovative solutions in architecture. Thorn houses can be great teachers for the future of architecture, offering wise architectural solutions and shifting to a design culture that focuses on adaptable functions, the use of natural materials, low-tech assembly techniques and, most importantly, their concern with care. To design truly sustainably we must think of built environments as caretakers – tender, selfless and generous spaces that have the power to hold us when we are vulnerable, soften our tensions and provide a space for connection and new relationships. Through forms, materials and functions, architecture should be an expression of care, manifesting a sensitivity towards its surroundings, nature, history and people.

By focusing on care, adaptability and the re-use of buildings, the project seeks a new definition of innovation. It shows that age-old typologies can generate modern architecture, and that the functionality of a given form may change over time. Thinking about how architecture not only reflects, but also shapes our culture, we aim to show the unique material, ephemeral, magical and caring qualities that these structures embody, as well as to explore their potential in public space-making and construction.

STRESZCZENIE SCENARIUSZA WYSTAWY

By w pełni oddać wielowymiarowe doświadczenie, bogata historię i wyjątkową materialność tężni, chcemy wykorzystać zarówno przestrzeń wewnętrzną jak i zewnętrzną pawilonu. Przed wejściem do pawilonu proponujemy wybudowanie działającej, pełnowymiarowej tężni. Zaprojektowana przez pracownię architektoniczną TŁO przy współpracy z budowniczymi tężni, będzie miała ona prostą formę prostopadłościanu wypełnionego krótko przystrzyżoną tarniną, przypominając tym samym żywoptłot. Tężnia przybierze formę samonośnej ściany umieszczonej przed schodami wejściowymi, przekształcając je w miejsce do odpoczynku i spotkań. Przed udaniem się do środka pawilonu zwiedzający będą mieli możliwość pełnego doświadczenia wyjątkowej materialności tężni i „nowej” publicznej przestrzeni. Podobnie jak na zewnątrz, w środku pawilonu stworzymy przyjazną odbiorcy przestrzeń wystawienniczą o kontemplacyjnym, lekko mistycznym nastroju, podbitym przytłumionym oświetleniem i wyciszoną scenografią. Przy współpracy z architektami z pracowni TŁO i kompozytorką Hanią Rani, artystka Aga Beaupré stworzy poetycką, wielowarstwową instalację niosącą jasny, merytoryczny przekaz. Na elementy wystawy składać będzie się autorski film jak i zdjęcia i materiały archiwalne zaaranżowane w zanurzonej w półmroku przestrzeni, a całość będzie scalona wspólną kompozycją muzyczną stworzoną przez Hanię Rani i hybrydową ławką zaprojektowaną przez pracownię TŁO. Elementy inscenizacji będą się wzajemnie uzupełniać i stworzą spójną opowieść o tężniach, ich historii i potencjale.

Główny film autorstwa Agi Beaupré, będzie poetycką opowieścią o tężniach, przedstawiającym je nie tylko jako miejsca przyjazne ludziom, ale również jako budynki, które „żyją”. Instalacja wideo w formie panoramicznej projekcji pozwoli się z łatwością odnieść do realnej skali portretowanych budynków, jednocześnie motywując zwiedzających zarówno do siedzenia w cichej kontemplacji, jak i doświadczenia obrazu poprzez przemieszczanie się po pawilonie. Wystawa pozwoli nam również zapoznać się z historią, użytkowaniem i licznymi realizacjami tężni. Na pozostałych ścianach pawilonu będą pokazywane zdjęcia pozyskane z archiwów państwowych, fotografie tężni zlokalizowanych w Polsce i wybranych krajach Europy, a także prywatne zdjęcia uzyskane przez zorganizowany *open call*. Wszystkie te elementy będą zespolone pejzażem dźwiękowym skomponowanym przez Hanię Rani, który nada rytm doświadczeniu wystawy. Kompozycja muzyczna będzie inspirowana rytmem czynności niezbędnych do funkcjonowania organizmu ludzkiego, takimi jak oddech czy bicie serca i będzie subtelnie wypełniać wnętrze pawilonu sprawiając jednocześnie wrażenie, jakby „serce” czy „płuca” były ukryte w jego ścianach. Zaprojektowana przez architektów z pracowni TŁO hybrydowa ławka umożliwi widzom oglądanie ruchomych obrazów w różnych pozycjach i z różnych perspektyw, powielając różnorodność sposobów korzystania z dobrodziejstw tężni. Projekt mebla odwołuje się do archetypu dwustronnej ławki przedzielonej oparciem, której prosta forma umożliwi różnorodne sposoby użytkowania bez większego wysiłku.

Dopełnieniem wystawy będzie mała publikacja, która będzie zawierać tekst kuratorski mówiący o głównych założeniach projektu, tekst o założeniach architektury dbającej o człowieka (propozycja autorki: prof. dr Anna Puigjaner, profesor kierunku Architektura i Opieka na uniwersytecie ETH w Zurychu), wywiady z polskimi architektami specjalizującymi się w projektowaniu tężni i przestrzeni wokół nich, oraz selekcję zdjęć i klatek z filmu pokazywanych na wystawie. Publikacja ta pozwoli na pogłębienie tematów poruszanych w projekcie i umożliwi jego dalszy odbiór po zakończeniu wystawy.

Poprzez uniwersalność tematów, które ten projekt porusza, takich jak prawo do dostępu do zdrowego środowiska, roli architektury w tworzeniu wspólnoty i potrzeby rytuałów oraz pokazanie materialności, historii i metod budowania z naturalnych materiałów, prezentuje on ważny element polskiej architektury i historii, który może przyczynić się do powstawania nowych rozwiązań architektonicznych na arenie międzynarodowej. Tak jak sugeruje Carlo Ratti w swoim oświadczeniu kuratorskim mówiąc o wystawach w narodowych pawilonach aby skupiły się na tym „jak lokalna pomysłowość może stawić czoła egzystencjalnym wyzwaniom naszych czasów”, proponujemy przyjrzenie się narodowemu fenomenowi, historii i kulturze tężni, aby zaproponować pomysły i rozwiązania architektoniczne, które mogą być zastosowane w wielu miejscach na świecie.

05510

EXHIBITION SCENARIO SUMMARY

To fully reflect the multidimensional experience and show the rich history and unique materiality of thorn houses, we would like to use both the internal and external spaces of the pavilion. Outside the pavilion, we propose to build a full-size working graduation tower. Designed by the architectural studio TŁO in collaboration with builders specialising in graduation-tower construction, it will take a simple cubic form with shortly trimmed blackthorn branches, thus resembling a hedge. The graduation tower will be constructed as a self-supporting wall placed in front of the entrance stairs, transforming them into a place for rest and gathering. Before going inside the pavilion, visitors will have the opportunity to fully experience the unique materiality of the graduation tower and the 'new' public space.

Just like outside, inside the pavilion we will create an immersive exhibition with a contemplative, slightly mystical atmosphere, enhanced by subdued lighting and light-touch set design. In collaboration with architects from TŁO studio and composer Hania Rani, the artist Aga Beaupré will create a poetic, multi-layered installation, which will carry a clear and substantive message. The exhibition will consist of an artistic film as well as archival photographs arranged in a semi-dark space. They will be unified by a soundscape created by Rani and a large hybrid bench designed by TŁO studio. All the elements will complement each other and create a coherent story about graduation towers, their history and potential.

The main film by Beaupré will be a poetic story about thorn houses, presenting them not only as people-friendly places, but also as buildings that are 'alive'. Displayed as a panoramic projection, the video will show the life-size scale of the portrayed buildings, while encouraging visitors to both sit in quiet contemplation and experience the image by moving around the pavilion. The exhibition will explain the history, use and numerous realisations of graduation towers through photographs displayed on the remaining walls of the pavilion. This installation will consist of images sourced from the national archives, existing and newly commissioned photographs of various graduation towers by Beaupré, as well as personal images obtained through an open call. All these elements will be unified by a soundscape composed by Rani, which will give rhythm to the experience. The musical composition will be inspired by the rhythm of processes necessary for a human body to function – such as breathing or heartbeat – and will subtly fill the interior of the pavilion, giving the impression that the 'heart' or 'lungs' live within its walls. The hybrid bench designed by architects from TŁO studio will enable viewers to experience the exhibition in different positions and from different perspectives, echoing the variety of ways in which graduation towers can be experienced. The design of this furniture element refers to the archetype of a double-sided bench divided by a backrest, whose simple form easily allows for various uses.

The exhibition will be accompanied by a small publication that will include a curatorial text about the main concepts of the project, an essay about the correlation of architecture and care (author proposal: Prof. Dr. Anna Puigjaner, professor of Architecture and Care at the ETH University in Zurich), interviews with Polish architects specialising in designing graduation towers and the space around them, as well as a selection of photographs and stills from the film shown in the exhibition. This publication will deepen the topics discussed in the project and enable its further reach after the exhibition finishes.

Through the versatility of the topics that this project addresses, such as the right to access to a healthy environment, the role of architecture in creating community, and the need for rituals, as well as showing the materiality, history and methods of building with natural materials, it presents an important element of Polish architecture and history that can contribute to the creation of new architectural solutions on an international scale. As Carlo Ratti suggests in his curatorial statement when addressing national participations at the Biennale, to focus on 'showcasing how local ingenuity can address our time's existential challenge', we will look at the national phenomenon, history and culture of graduation towers to propose ideas and architectural solutions, which can be implemented in many places around the world.